

[REDACTED]

Verzendlijst behorende bij brief MID nr. DIS/94/095/936 d.d. 27 april 1994

Aan:

Coördinator van de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
(Secretaris Generaal Ministerie Algemene Zaken) 8

Hoofd Binnenlandse Veiligheidsdienst
t.a.v. Dhr. [REDACTED] 8

Ministerie van Buitenlandse Zaken
t.a.v. plv DGPZ 8

Intern:

HMD 8
HACIV t.a.v. BCI 8
HAI 8
HMA 8
Archief 8

[REDACTED]

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCHE FEDERATIE

19/94

(Afgesloten 271400 APR 1994)

Bosnië-Herzegovina

De bevelhebber van UNPROFOR in Bosnië-Herzegovina, Rose, heeft gesteld dat de Bosnische Serviërs al hun troepen en zware wapens hebben teruggetrokken uit een zone van drie kilometer rond het centrum van Gorazde. Daarmee hebben zij voldaan aan een ultimatum van de NAVO van 22 april, waarin werd gedreigd met luchtaanvallen op Servische stellingen. Dergelijke luchtaanvallen zouden volgens de tekst van het ultimatum kunnen plaatsvinden op alle Servische (zware) wapens of andere militaire doelen binnen een straal van 20 km van het centrum van Gorazde. De NAVO heeft tevens geëist dat zich uiterlijk 27 april geen zware Servische wapens meer bevinden in een gebied van 20 km rond Gorazde. Inmiddels lijken de Serviërs ook aan deze tweede voorwaarde te hebben voldaan.

Overigens is de Servische terugtrekking bij Gorazde gepaard gegaan met incidenten. Zo zouden de Serviërs een groot aantal huizen en andere gebouwen, waaronder een waterzuiveringsinstallatie, hebben vernield. De Bosnisch-Servische politieke leider Karadzic stelde dat dit, evenals eerdere beschietingen op Gorazde, reacties waren op provocaties van Moslim-zijde. Inderdaad lijkt de recente strijd rond Gorazde te zijn geïnitieerd door Moslim-beschietingen van Servische stellingen vanuit de stad. Karadzic onderstreepte de bereidheid van de Serviërs om een algemeen staakt-het-vuren te respecteren en zich te houden aan met de VN gemaakte afspraken. Hij wees er echter op dat (nieuwe) luchtaanvallen op Servische stellingen "onvoorziene gevolgen op de grond" kunnen hebben. Laatstgenoemde opmerking houdt vermoedelijk verband met het feit dat de Serviërs tijdens het beleg van Gorazde voor het eerst op grote schaal VN-personeel in gijzeling hebben genomen. Hoewel inmiddels alle betrokkenen weer zijn vrijgelaten, wijst de opmerking van Karadzic erop dat een dergelijke gijzelneming in voorkomend geval herhaald kan worden.

Sinds de overeenkomst tussen Bosnische Kroaten en Moslims begin deze maand is er nauwelijks meer sprake van strijd tussen beide partijen. Uit een aantal (voorheen) onderling betwiste sectoren zijn eenheden overgebracht naar confrontatiegebieden met de Serviërs; hier en daar is al sprake van tegenoffensieven tegen Servische stellingen. Zo is de enclave rond Maglaj feitelijk weer aangesloten bij het overige Moslim-gebied in centraal-Bosnië. Ook in andere gebieden kunnen militaire initiatieven van Moslim-zijde tot (grootschalige) Servische tegenoffensieven leiden.

De Chef Staf van de Bosnisch-Servische strijdkrachten, Milovanovic, heeft op de Servische televisie gesteld dat het onder controle brengen van de zogenaamde Posavina-corridor het volgende doel van zijn strijdkrachten zal zijn als anticipatie op voorbereidingen van Moslim-zijde voor operaties in deze regio. Onduidelijk is in hoeverre laatstgenoemde bewering juist is. De Posavina-corridor is hoe dan ook van groot militair belang voor de Serviërs. Deze vormt namelijk de

[REDACTED]

vische federatie. Het conflict tussen Manolic en Tudjman hield verband met de overeenkomst van vorige maand tussen de Bosnische Kroaten en Moslims over de vorming van een federatie. De toenadering tot de Moslims is in de visie van Manolic onverenigbaar met het aanblijven van minister van Defensie Susak, die verantwoordelijk was voor de eerdere militaire operaties tegen de Moslims. Daarnaast heeft Manolic Tudjman de afgelopen tijd herhaaldelijk beschuldigd van een "tirannieke opstelling". Ook Mesic staat reeds geruime tijd op gespannen voet met Tudjman. Aan deze rivaliteit ligt vermoedelijk eveneens de autoritaire stijl van regeren van Tudjman ten grondslag.

Volgens Manolic zullen 18 parlementsleden van de HDZ zijn zijde kiezen. In dat geval zou de HDZ niet meer over de meerderheid in het Kroatische parlement beschikken en worden nieuwe verkiezingen op korte termijn vrijwel onvermijdelijk. De HDZ in het algemeen, maar ook Tudjman persoonlijk, hebben de afgelopen maanden aanzienlijk aan populariteit ingeboet, met name als gevolg van de economische crisis in Kroatië. Daardoor is uiterst onzeker of de HDZ in dergelijke verkiezingen een meerderheid zou halen.

Enkele dagen geleden is voormalig president Babic van de Krajina, de "Servische Republiek" in Kroatië, benoemd tot vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken van de Krajina. Zoals bekend leek Babic, ongetwijfeld de meest populaire politicus in de Krajina, tijdens de presidentsverkiezingen van december j.l. af te stevenen op een overwinning, maar werd hij uiteindelijk verslagen door zijn rivaal Martic, een beschermeling van de Servische president Milosevic. Politieke manipulaties van de zijde van Milosevic hebben in belangrijke mate aan die overwinning bijgedragen. De partij van Babic behaalde wèl de meerderheid in het parlement van de Krajina, maar leek oppositie te willen voeren tegen een door zijn tegenstanders gevormde regering. Er zijn de afgelopen weken onderhandelingen gevoerd om dit te voorkomen door Babic in de regering op te nemen. Babic was op grond van zijn verzet tegen het door Milosevic aanvaarde, oorspronkelijke vredesplan voor Kroatië 1991 op initiatief van Milosevic afgezet als president. ~~Aangenomen wordt dat hij zijn verzet tegen reïntegratie van de Krajina in het Kroatische staatsverband ook als minister van Buitenlandse Zaken zal continueren.~~ Naar verwachting zal hij zich ook blijven verzetten tegen pogingen van Milosevic om, door concessies aan Kroatië in de onderhandelingen over de toekomst van de Krajina, opheffing van de sancties tegen "Joegoslavië" dichterbij te brengen.

Milosevic heeft onlangs Martic in audiëntie ontvangen. Bij die gelegenheid waarschuwde Milosevic voor de activiteiten van "extremisten die hun verlies aan invloed in Servië willen compenseren door het creëren van chaos in de Krajina en zo snel mogelijk dienen te worden gemarginaliseerd". Daarmee verwees hij vermoedelijk naar leden van de Servische Radicale Partij, die tot eind vorig jaar een informeel samenwerkingsverband met de Socialistische Partij van Milosevic hadden, maar zich sindsdien tegen de Servische president hebben gekeerd. In de Krajina hebben leden van die partij zich gelieerd aan Babic. De waarschuwing van Milosevic kan ook bedoeld zijn om Martic te weerhouden van een politiek die afwijkt van de door Milosevic gewenste koers.

Servië/Montenegro

Overigens kan laatstgenoemde opmerking van Milosevic ook worden gezien als een bevestiging van geruchten dat hij beoogt deze zomer vervroegde verkiezingen uit te schrijven voor het federale parlement van "Joegoslavië". Eén van de belangrijkste doelstellingen daarbij zou zijn de positie van de Radicale Partij, die

[REDACTED]

sinds de vorige verkiezingen aanzienlijk aan populariteit heeft ingeboet maar in het federale parlement nog steeds een aanzienlijk aantal zetels heeft, te ondergraven. Een bijkomend voordeel voor Milosevic zou zijn dat na nieuwe verkiezingen mogelijk de communistische partij SK-PJ, waarvan de echtgenote van Milosevic een prominent lid is en die reeds deelneemt aan de Servische regering, ook op federaal niveau een rol kan gaan spelen.

De afgelopen dagen waren er geruchten dat delen van de "Joegoslavische" strijdkrachten, met name in het grensgebied met Gorazde, in verhoogde staat van paraatheid waren gebracht. Er zijn echter geen aanwijzingen dat eenheden of materieel de kazernes hebben verlaten of anderszins de routine-activiteiten hebben onderbroken als reactie op het NAVO-ultimatum met betrekking tot Gorazde.

De Chef van de "Joegoslavische" Generale Staf, Perisic, heeft een rede gehouden voor buitenlandse militaire attachés in Belgrado. Bij die gelegenheid protesteerde hij onder meer tegen het isolement dat (in het kader van de sancties tegen het land) "Joegoslavische" militaire attachés in het buitenland ten deel valt; hij dreigde met verbreking van alle contacten met de attachés in Belgrado. Tevens gaf hij aan dat hij het NAVO-ultimatum en het daaraan gekoppelde dreigement met luchtaanvallen op Bosnisch-Servische stellingen beschouwt als een stap naar escalatie van de conflicten in de Balkan. Volgens Perisic dragen ook de ontwikkelingen rond Kosovo en Macedonië hiertoe bij, evenals het besluit Turkse troepen aan UNPROFOR te laten deelnemen. Perisic stelde te vreezen dat de huidige spanningen in de Balkan voortzetting van de reeds geïnitieerde herstructurering van de "Joegoslavische" strijdkrachten in gevaar brengen.

De uitlatingen van Perisic moeten vooral de "Joegoslavische" belangen in met name de Bosnië-crisis onderstrepen en dienen tevens als een waarschuwing dat het gevaar van escalatie van de conflicten in het voormalige Joegoslavië is toegenomen. Aangezien de reorganisatie van de "Joegoslavische" strijdkrachten feitelijk neerkomt op een verkleining, professionalisering, en heroriëntatie op een defensieve opstelling, zouden zijn uitlatingen tevens kunnen worden gezien als een verkapte waarschuwing voor een grotere militaire betrokkenheid van "Joegoslavië" in de conflicten in de buurlanden. De "Joegoslavische" politieke leiding zou dit laatste echter altijd moeten afwegen tegen het negatieve effect dat dit zou hebben op het streven naar opheffing van de sancties tegen het land.

De Montenegrijnse minister van Buitenlandse Zaken Lekic heeft afstand genomen van voorstellen die in Servische politieke kringen de ronde doen, om de Grondwet van "Joegoslavië" zodanig te wijzigen dat de beide deelstaten (Servië en Montenegro) hun status van deelrepubliek zouden verliezen en worden omgevormd tot regio's. Lekic onderstreepte dat het verlies van de staatkundige identiteit voor de Montenegrijnse regering onaanvaardbaar is. Er is reeds geruime tijd sprake van spanningen tussen Servië en Montenegro, dat zich door de veel grotere buurrepubliek Servië gediscrimineerd acht. De wrijvingen zijn nog versterkt door de sancties tegen "Joegoslavië"; veel Montenegrijnen stellen Servië verantwoordelijk voor de zeer negatieve effecten van de sancties voor Montenegro. Verder heeft het Servische bewind in tenminste enkele gevallen federale voorraden, waarmee de gevolgen van de sancties zouden kunnen zijn verkleind, aan Montenegro onthouden. Overigens is er, ondanks de spanningen, in Montenegro nauwelijks sprake van separatisme.

Recentelijk is door experts van [REDACTED] een studie verricht naar de langetermijn effecten van de sancties tegen "Joegoslavië". Daarin werd onder meer ge-

[REDACTED]

concludeerd dat deze sancties effectiever zijn gebleken dan verwacht, met name door inzet van moderne controle-apparatuur en de medewerking van alle buurlanden van "Joegoslavië" aan de uitvoering van de strafmaatregelen. De economie van het land is dan ook aanzienlijk aangetast; zo zal in 1994 het Bruto Nationaal Product van "Joegoslavië" naar schatting een omvang hebben van slechts 10 miljard US dollar, tegen 24 miljard US dollar in 1989. De industriële produktie komt nog maar overeen met ongeveer een kwart van het volume in 1989. [REDACTED] studie concludeert dat het zeer onwaarschijnlijk is dat "Joegoslavië" zich op korte termijn economisch kan herstellen, ook indien de sancties met onmiddellijke ingang zouden worden opgeheven.

De belangrijkste conclusies van de betreffende studie zijn echter van politieke aard. Zo wordt gesteld dat de sancties het Servische expansionisme in zekere zin hebben geblokkeerd: een grootschaliger betrokkenheid van de "Joegoslavische" strijdkrachten bij de strijd in Bosnië-Herzegovina en Kroatië is door de sancties voorkomen. Anderzijds zijn er geen aanwijzingen dat de inzetbaarheid van die strijdkrachten aanzienlijk is aangetast, met name ook omdat "Joegoslavië" zelfvoorzienend is in voedselproductie, aardolie produceert en nog steeds in staat is geavanceerde wapens te produceren. Volgens de studie zijn er geen aanwijzingen dat de sancties hebben geleid tot grootschalige ontevredenheid onder de bevolking. Eerder is het tegendeel het geval, want de Servische propaganda heeft met verwijzing naar de sancties onder de bevolking meer begrip gekweekt voor haar beweringen dat de gehele wereld tegen Servië samenspant. Tevens hebben de sancties volgens de [REDACTED] bijgedragen aan een radicalisering van de Servische politieke verhoudingen, en met name de groei van fascistoïde elementen daarin, zoals de Radicale Partij, bevorderd.

Conclusie/voorzicht

De Bosnische Serviërs lijken zich te houden aan het NAVO-ultimatum van 22 april en de belegering van Gorazde te hebben gestaakt. Zij onderstrepen bereid te zijn tot een staakt-het-vuren dat geheel Bosnië-Herzegovina omvat. Er zijn echter gebieden in met name noord-Bosnië waar de lokale militaire verhoudingen in Servisch voordeel zijn en Servische militaire doelstellingen nog niet zijn gerealiseerd; in die gebieden blijven Servische offensieve operaties tot de mogelijkheden behoren. Daarbij speelt ook een rol dat de Moslims, met name op grond van het samenwerkingsverband met de Kroaten, op sommige locaties mogelijkheden zien om terrein op de Serviërs te heroveren. Om die reden wordt betwijfeld of de internationale pogingen een algeheel staakt-het-vuren te bereiken, kans van slagen hebben.

De recente scheuring in de Kroatische regeringspartij kan leiden tot vervroegde parlementsverkiezingen. Gezien de economische crisis in Kroatië zal de regering van president Tudjman in dat geval met name gebruik maken van anti-Servische retoriek om steun te winnen. Daarbij lijkt in de Krajina de vorming van een regering van nationale eenheid, en met name de benoeming van voormalig president Babić tot minister van Buitenlandse Zaken, erop te wijzen dat van die kant een verdere toenadering tot Kroatië op groeiend verzet zal stuiten. Tegen deze achtergrond is denkbaar dat het conflict rond de Krajina zich, ondanks de recente bestandsakkoorden, op korte termijn weer zal verscherpen.